

EL REDREÇAMENT DELS SANS DE MONRODON A ARENYS DE MUNT DESPRÉS DE LA PAU DE VIENA (1725)

Mercè Colomer Bartrolí

1. Antecedents: la Guerra de Successió (1702-1715)

No es pot entendre la trajectòria dels Sans de Monrodon sense conèixer el context històric que els va tocar viure, el de la disputa per la successió al tron d'Espanya un cop mort el darrer dels Habsburg o Àustries, Carles II, l'any 1700. Dos n'eren els pretendents com a parents més propers: el duc Felip d'Anjou, nét del rei de França Lluís XIV i de la infanta Maria Teresa, filla de Felip IV d'Espanya, d'una banda, i de l'altra, l'arxiduc Carles d'Habsburg, fill de l'emperador Leopold d'Àustria i també descendent d'una altra filla de Felip IV i nebot, a més, de la segona esposa del darrer Àustria. Les intenses intrigues que es van teixir a la cort de Madrid entre diplomàtics d'ambdós bàndols, l'austriac i el francès, van acabar donant com a resultat un testament signat "in extremis" pel moribund rei Carles II a favor de Felip d'Anjou, que va ser immediatament proclamat rei d'Espanya amb el nom de Felip V, sota el patrocini del seu poderós avi Lluís XIV.

En principi, va semblar que la majoria de potències europees, exceptuant l'Imperi austriac, acceptaven la nova situació. L'ambició desmesurada de Lluís XIV, però, va congriar molt aviat una complexa aliança en contra seva: Anglaterra, Holanda, Àustria, Dinamarca, alguns principats alemanys, el ducat de Savoia i més endavant Portugal, van constituir la Gran Aliança de l'Haia per enfrontar-se a l'expansionisme francès. Començava la Guerra de Successió espanyola (1702-1715), un conflicte que tindria greus conseqüències per Catalunya.

De fet, aquesta guerra, una autèntica guerra mundial del seu temps, ja que també es traslladà a les colònies dels estats contendents, es va començar a decantar per la banda dels Borbons, Lluís XIV i Felip V, quan l'arxiduc Carles, que havia estat coronat rei d'Espanya a Viena l'any 1703 amb el nom de Carles III d'Espanya, va ser entronitzat com a Carles VI, emperador de l'Imperi austriac l'any 1711 per la mort del seu germà Josep I, quan es trobava en plena lluita per la consecució absoluta del regne d'Espanya. Els aliats, molt especialment Anglaterra, van recelar d'uns Habsburgs excessivament poderosos com abans ho havien fet dels Borbons i van encetar el camí dels tractats de pau després de molts anys d'equilibris en les costosíssimes accions militars: les paus d'Utrecht (1713) i de Rastadt (1714) assenyalen la fi de les hostilitats a nivell europeu sense que Felip V i l'emperador Carles VI les firmessin.

Catalunya quedarà atrapada en aquest conflicte d'interessos de les grans potències, especialment per part d'Anglaterra, que es desentendrà dels compromisos que havia contret amb els catalans l'any 1705 pel pacte de Gènova, i els abandonarà l'any 1713, juntament amb la resta d'aliats, a mercès de les tropes felipistes que, a les ordres del duc de Berwick, completaran la conquesta de Catalunya l'any 1714 amb la capitulació de Barcelona (11 de setembre) i la de Cardona (18 de setembre). Mallorca i Eivissa resistiran fins al juliol de 1715. Gibraltar i Menorca havien estat conquerits pels anglesos al 1704 i al 1708 respectivament: Menorca no retornarà a mans espanyoles fins a la pau d'Amiens (1802). Gibraltar encara no hi ha retornat.

Foren molts els catalans austriacistes, és a dir, partidaris de l'arxiduc, que s'exiliaren a les possessions de l'emperador Carles VI a Viena o a Nàpols, per por de les represàlies dels felipistes, dits també botiflers.

La pau definitiva no arribarà fins a l'any 1725 amb la signatura d'un tractat o pau de Viena entre l'Espanya de Felip V i la cort imperial de Carles VI, que va contemplar la restitució de les confiscacions dels béns i les propietats que d'una banda i de l'altra s'havien produït, entre altres qüestions.

Tant la guerra com l'exili de postguerra tindran una importància cabdal per la nissaga Sans de Monrodon, encapçalada pel més notori dels seus membres, el general de batalla Francesc Sans de Miquel i de Monrodon, un dels militars protagonistes destacats en la defensa de Barcelona davant el duríssim setge a què la va sotmetre l'exèrcit de les Dues Corones comandat pel duc de Berwick.

2. Itinerari vital de Francesc Sans de Miquel i de Monrodon (Barcelona, 1667-Viena, 1757)

Les biografies de Francesc Sans de Miquel el solen presentar com a militar partidari de l'arxiduc, que lluità al setge de Barcelona sota les ordres del general Antoni de Villarroel, fou empresonat posteriorment i traslladat, juntament amb el seu fill Ramon al presidi d'Hondarribia, al País Basc el 22 de setembre de 1714. A partir d'aquell fet, els camins biogràfics es bifurquen: uns indiquen que els Sans, pare i fill, foren traslladats, encara presoners, a Segòvia, on romangueren fins a la signatura de la pau de Viena (1725) i altres parlen d'una llibertat atenuada per la ciutat de Sant Sebastià. Tots coincideixen en què Sans marxà a l'exili vienès després de firmada la pau entre el rei Felip V d'Espanya i l'emperador Carles VI d'Àustria, sense cap més notícia posterior.

L'existència d'un plec de cartes enviades des de Viena pel mateix Francesc Sans al seu fill i hereu Ramon Sans, que es va quedar a Catalunya, ha contribuït a aclarir els últims anys de vida d'un personatge que trobem en molts escenaris de la contesa bèl·lica. Aquesta documentació, que forma part de l'Arxiu del Marquès de Saudín, custodiat a la Biblioteca de Catalunya des de 1938, és l'eix del nostre apropament a la figura del militar i del seu entorn familiar, amb alguns treballs ja publicats¹.

Francesc Sans de Miquel, nascut a Barcelona en el si d'una família de la petita noblesa originària de la Cerdanya, era l'hereu de Francesc Sans i de Puig i de Maria de Miquel i de Descatllar i fou batejat a la parròquia de Santa Maria del Pi el 15 d'abril de 1667, apadrinat per Francesc Sala, d'Arenys de Munt, i per Marianna Claresvalls.

El 16 de juliol de 1690 s'uní en matrimoni, a la parròquia de Sant Miquel de Barcelona, amb l'hereva de l'antic enyoriu jurisdiccional del castell de Monrodon, Maria de Monrodon i de Mas, de qui adoptaria el cognom, tal com quedà establert en els capítols matrimonials, unint-lo als seus, ja que aquest enllaç suposava una promoció més a l'escalafó nobiliari del seu llinatge. Els Monrodon, ubicats a la plana de Vic, a Taradell, tenien com a avantpassats il·lustres a Guillem de Monrodon (Taradell, 1165-1225), mestre de l'Orde del Temple a la Corona d'Aragó i tutor del rei Jaume I d'Aragó de 1214 a 1217 i als bisbes de Girona Arnau (1322-1348) i Bertran (1374-1348) de Monrodon, entre els més destacats.

¹Mercè Colomer Bartolí (2007), «El general austriacista Francesc Sans de Miquel i de Monrodon (Barcelona, 1667-Viena, 1757): Alguns aspectes biogràfics», Actes del Congrés l'Aposta Catalana a la Guerra de Successió (1705-1707): 3-5 de novembre de 2005, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de la Vicepresidència, Cat2014, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació i Museu d'Història de Catalunya, p. 455-465 i Mercè Colomer Bartolí (2006), Ramon Sans de Monrodon: Un austriacista a Arenys de Munt, Arenys de Munt, Ajuntament d'Arenys de Munt.

Francesc Sans fou admès a l'Acadèmia dels Desconfiats el 22 de juliol de 1700, en la quarta sessió presidida pel virrei Jordi de Hessen-Darmstadt i va prendre part a les Corts de 1701-1702 com a membre del braç militar, acompanyant el seu pare, Francesc Sans i de Puig.

Francesc Sans de Miquel no va prendre part a les Corts de 1705-1706 perquè havia passat al servei directe del nou rei, Carles III, i quedava així automàticament inhabilitat en tant que oficial reial, ja que havia estat nomenat tinent coronel del Regiment de la Diputació del General de Catalunya a sou de la Província.² En el seu lloc hi participà un germà seu, Ignasi Sans de Miquel,³ juriconsult, que tindrà un paper important en el govern de Carles d'Àustria, ocupant càrrecs com a procurador de pobres a la Sala del Criminal de l'Audiència de Barcelona l'any 1706, serà doctor de la Règia Cúria el 1708 i encarregat de la preparació de milícies populars durant la guerra.⁴

De fet, Francesc Sans, igual que altres, deuria fer-se militar segurament forçat per les circumstàncies bèl·liques que es vivien a Catalunya, malmesa pels contendents: l'exèrcit de les Dues Corones, d'una banda, i per l'altra les tropes dels aliats, a les quals les milícies catalanes s'uniren en un desesperat intent de frenar els constants atacs dels borbònics. Efectivament, a partir de l'agost de 1705, quan van desembarcar els contingents d'homes de la Gran Aliança de l'Haia amb Carles d'Habsburg, Catalunya es va convertir pràcticament en el camp d'una batalla que no cessaria fins al 1714, amb les caigudes de Barcelona i de Cardona.

Tres membres de la família Sans de Miquel hi van prendre part molt activa: Francesc, amb el grau de tinent coronel i més tard de general de batalla; el seu germà Lluís, amb el grau de capità, i finalment, i ja durant el setge de Barcelona i només amb setze anys, el seu fill Ramon, com a capità de granaders del regiment de la Diputació.

Francesc Sans ja havia format part de la junta militar austriacista durant el setge que Carles d'Àustria va establir per rendir Barcelona el 1705. Va ser, per tant, un ferm i compromès partidari de l'Arxiduc des dels primers moments.

Dels seus fets d'armes, coneguts per les cròniques de Castellví, en destaquem la col·laboració del seu regiment amb el general Josep Moragues en la defensa de Castellciutat el 1706 o la intervenció en les accions de Solsona i Cardona el 1711.

La mort de la seva dona, Maria de Monrodon, sembla que per greu malaltia, a finals de 1712 o principis de 1713, segons l'inventari dels seus béns que va manar fer, ja vidu,⁵ el degué condicionar a aturar l'activitat militar fins al maig de 1713, quan ja es començaven a gestar els acords del pacte de l'Hospitalet entre els borbònics i les tropes aliades. El seu germà Lluís, capità del Regiment de la Concepció, morirà durant l'any 1713 a prop de Santa Madrona, en el setge de Barcelona.⁶

Francesc Sans va aconseguir, el novembre de 1713, després de moltes penalitats, entrar en una Barcelona assetjada que encara resistia en el marc d'una guerra ja pràcticament decidida a favor de Felip V. Es va posar a les ordres d'Antoni de Villarroel, comandant general de les forces defensores de Barcelona, però sota les autoritats civils, va comptar amb la confiança del militar durant la dramàtica

² Francisco de Castellví (1997-2002), *Narraciones históricas*, Vol. III, Madrid, Fundación Francisco Elías de Tejada y Erasmo Pércopo, p. 576.

³ Narcís Feliu de la Penya (1709), *Anales de Cataluña y epílogo breve de los progresos y famosos hechos de la nación catalana*, Vol. III, Barcelona, Joseph Llopis, p. 471.

⁴ Pedro Voltes Bou (1963), *Barcelona durante el gobierno del Archiduque Carlos de Austria (1705-1714)*, Barcelona, Instituto Municipal de Historia, p. 215, n. 17.

⁵ Biblioteca de Catalunya. Arxiu Marquès de Saudín, 8º, 178-II, 20. Inventari dels béns de Maria de Monrodon i de Mas.

⁶ Francisco de Castellví (1997-2002), *Narraciones históricas*, p. 356.

situació que es va perllongar encara una mica menys d'un any. En aquest període, breu però molt intens per la duresa del setge, va fer entrar en el seu regiment com a capità de granaders, i a les seves ordres, el seu fill i hereu Ramon Sans de Monrodon, de només setze anys.

El primer destí militar de Francesc Sans dins del pla de defensa de Barcelona va ser el de comandant del castell de Montjuïc, el governador del qual era el coronel Pau Tohar o Tovar, un home bastant contrari a acatar les disposicions del poder civil, i serà missió de Francesc Sans procurar que ho faci. Va ser ascendit a general de batalla el 30 de juliol de 1714 pel seu valor i els seus esforços en la defensa de Barcelona i entre els oficials a les seves ordres s'hi trobaven el mateix Francesc Castellví i el seu propi fill, el capità de granaders Ramon Sans de Monrodon.⁷ A primers d'agost fou ferit al cap per una pedra al baluard del Portal Nou.⁸ Ja refet de l'impacte, a principis de setembre és destacat a la construcció d'una línia de defensa del Palau Reial al portal de Mar.

Del respecte que Francesc Sans tenia per l'autoritat civil n'és un exemple el seu comportament en el darrer consell de guerra convocant a tots els caps sense la presència de Villarroel, ferit en una cama. El coronel Joan Francesc Ferrer va transmetre el parer de Villarroel de parlamentar amb l'enemic de cara a una rendició o capitulació honorosa. Alguns hi van estar d'acord, però el general Francesc Sans, juntament amb el general Josep Bellver, tot i trobar raonable la proposta, va exposar que ells no eren qui havien de decidir, sinó les autoritats de la ciutat.⁹

També cal destacar que en ocasió de la dimissió d'Antoni de Villarroel del càrrec de comandant suprem de les forces defensores de Barcelona i del nomenament per part dels Comuns de la Verge de la Mercè com a generalíssima en substitució del militar, Francesc Sans de Miquel va figurar entre els quatre generals que s'havien de fer càrrec del comandament efectiu.¹⁰ Al cap de poc, la ciutat va ser presa per les tropes del duc de Berwick, i una setmana més tard, el castell de Cardona va capitular: la guerra s'havia acabat, començava la repressió.

Sanpere, en referir-se a les deliberacions que sobre la rendició de la ciutat mantingueren els alts comandaments militars i civils de Barcelona fins els últims moments, valorà així l'actitud de Francesc Sans en no voler-se avançar a tocar rendició sense que ho decidís el poder civil, contràriament al que va fer el general Tohar:

*“Sans y Bellver se portaron mejor como patriotas que como generales, y ciertamente en aquellos momentos era mejor oír la voz del patriotismo que no la de la ordenanza.”*¹¹

El representant del rei, el marquès de Ledesma, va convocar el 22 de setembre els responsables militars de la defensa de Barcelona a sou del govern, als quals el duc de Berwick havia donat paraula que no els passaria res si es quedaven a la ciutat. De tota manera, s'anava imposant el que Sanpere ha qualificat de “terrorisme militar”,¹² una situació altament explosiva en què els vencedors es delien per revenjar-se.

Un cop reunits els principals responsables de la defensa de la ciutat assetjada, Ledesma va fer empresonar els caps militars en un vaixell de guerra francès que els portà a Alacant, en contra de la voluntat del duc de Berwick, que volia mantenir la paraula donada de respectar els comandaments militars dels

⁷ Mateo Bruguera (1871-1872), Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona y heroica defensa de los fueros y privilegios de Cataluña en 1713 y 1714, Vol. II, Barcelona, Editorial de Luis Fiol y Gros, II, p. 90

⁸ Francisco de Castellví (1997-2002), Narraciones históricas, p. 354.

⁹ Mateo Bruguera (1871-1872), Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona, p. 275.

¹⁰ Salvador Sanpere i Miquel (1905), Fin de la nación catalana, Barcelona, L'Avenc, p. 522.

¹¹ Salvador Sanpere i Miquel (1905), Fin de la nación catalana, p. 553.

¹² Salvador Sanpere i Miquel (1905), Fin de la nación catalana, p. 650.

assetjats. A més, se'ls van embargar tots els béns com a enemics de la causa de Felip V. Hi havia la intenció de castigar durament els militars més significats en la defensa de Barcelona, i fins i tot, hi havia hagut un projecte per procedir a l'execució sumària d'alguns d'aquests detinguts i d'embarcar-ne la resta cap a les colònies americanes, proposta desestimada en atenció a les capitulacions pactades amb el mariscal duc de Berwick.¹³

Castellví donà per fet que des d'Alacant els van fer anar a peu, travessant la península cap a un llarg captiveri en presons diferents, allunyades dels territoris de la Corona d'Aragó. Albertí, recollint el que explica Castellví, exposa que se'ls va traslladar a peu, travessant Espanya i caminant els presos engrillonats per parelles, amb una escorta excepcional de vuitanta soldats de cavalleria per a cada grup.¹⁴ En realitat no va ser així, no per cap mena de compassió, sinó perquè estaven considerats presos perillosos i no se'ls havia de donar cap mena d'oportunitat d'escapolir-se, tal com ho indica una carta de l'intendent de València datada el 27 d'octubre de 1714 a Alacant.¹⁵ Van ser repartits per diverses presons a Pamplona, la Corunya, Segòvia i Hondarribia (Fuenterrabía). Els empresonats a Hondarribia van ser els generals Joan Baptista Basset i Ramos, Francesc Sans de Miquel i Josep Bellver, el coronel Joan Llinàs i el capità Joan Bordas, a més dels capitans Ramon Sans de Monrodon i Fèlix Bellver, fills dels generals, que van voler seguir els seus progenitors, i el tinent coronel Nicolau Aixandri.¹⁶ Ramon Sans va anar voluntàriament a presidi per estar al costat del seu pare:

“Dn. Ramon Sanz y de Monredon de edad de 17 Años dice que habiendo sido llamado por Monsieur de Rivas; Mayor Grl. De Barzna; en su Casa; y habiendo llegado allí; me trataron como a preso; y preguntando yo a dicho Mayor general; si iba preso; me respondió: que no; y que solo iba para asistir a mi Padre.”¹⁷

L'interès del Felip V per reprimir i vexar els oficials catalans que havien comandat la resistència al setge que les tropes francocastellanes havien imposat a Barcelona es manifestà en unes normes molt estrictes sobre comunicació i vigilància permanent aprovades pel rei, que el governador del presidi d'Hondarribia, Francisco Casadevante, va dictar als guàrdies que s'encarregaven de la vigilància dels presoners.¹⁸

El segrest del casal de Mont-rodon i de les propietats de l'entorn es va esdevenir el 17 d'octubre de 1713, després que el general Bracamonte hagués ocupat la plana de Vic i anés reprimint els partidaris de l'Arxiduc. Consta que es va fer amb assistència del batlle de Taradell i d'un funcionari borbònic, fent declarar al masover Joan Roma tot el que pertanyia a la masia de Mont-rodon davant del notari de Vic present a l'acte.¹⁹

Així mateix, i abans de procedir a la confiscació, s'havia mutilat l'estructura del casal, enderrocant tot el que podien ser elements externs de defensa, tal com consta en un document que conté la declaració feta el juny de 1719 del paleta de Vic Lluçia Codina.²⁰

¹³ Josep M. Torras i Ribé (2005, Felip V contra Catalunya, Barcelona, Rafael Dalmau, p. 168-169.

¹⁴ Santiago Albertí (2006), L'onze de setembre, Barcelona, Albertí, p. 373.

¹⁵ Archivo Histórico Nacional, Estado II, 742, a A. Muñoz González i J. Catà Tur (2005), Repressió borbònica i resistència catalana (1714-1736), Barcelona, 2005, p. 32.

¹⁶ Francisco de Castellví (1997-2002), Narraciones históricas, p. 366.

¹⁷ Archivo General de Simancas, G-M 11. 1600, a A. Muñoz González i J. Catà Tur (2005), Repressió borbònica i resistència catalana, p. 28.

¹⁸ AGS, G-M 11. 1600, a A. Muñoz González i J. Catà Tur (2005), Repressió borbònica i resistència catalana, p. 38.

¹⁹ Archivo de la Diputación de Zaragoza, Fondo del Duque de Híjar, Sala I. Lig. 373, doc. 70-10. Agraieixo a Antoni Pladevall aquesta dada.

²⁰ Arxiu Notarial de Vic. Notari J. Portell., 16, fol. 110. Agraieixo a Antoni Pladevall aquesta dada.

El conflicte d'Espanya contra la Quàdruple Aliança, composta per la Gran Bretanya, Holanda, l'Imperi i l'antiga enemiga i ara aliada, França, va obrar a favor dels militars catalans empresonats: la debilitat militar espanyola a la zona de Guipúscoa davant de l'atac de les tropes franceses va fer que les autoritats locals prometessin millores en les condicions d'empresonament als militars catalans a canvi de col·laborar en la defensa, ja que sabien que aquells presoners eren experts en lluitar i defensar-se contra els francesos. La situació era tan crítica que fins i tot s'havia proposat enviar tropes des de Catalunya, cosa que havia alarmat molt el capità general marquès de Castel Rodrigo. En acceptar el tracte de lluitar a Sant Sebastià al costat dels defensors espanyols, els Sans i Llinàs van poder aspirar a una redempció de pena.²¹

La majoria d'autors que han tractat el tema dels empresonaments dels militars catalans de més graduació amb responsabilitats en accions de la guerra de Successió solen apuntar que no foren alliberats fins que se signà la pau de Viena (1725).

En el cas de Francesc Sans i del seu fill Ramon, juntament amb Joan Antoni Llinàs i Nicolau Aixandri, Albertí els situa presos a l'alcàsser de Segòvia a partir de 1719, després d'una breu estada al castell de Sant Sebastià, i l'any 1723, novè any de reclusió, els permeteren romandre a la ciutat de Segòvia sota fiança, una clara millora en les condicions del captiveri, i no aconseguiren definitivament la llibertat fins que no se signà la pau de Viena.²² Igualment ho recull Albareda.²³ L'Enciclopèdia Espasa senyala el 1715 com l'any en què Sans va obtenir la llibertat, marxant primer a Gènova i després a Viena,²⁴ però hi ha proves documentals que no va ser així: els Sans van obtenir el perdó del rei per la seva participació a la defensa de Sant Sebastià i amb això la llibertat, el 23 de setembre de 1719, segons consta en un document signat pel marquès de Castel Rodrigo.²⁵

"ha venido Su Magestad usando de su Real Clemencia, en concederles su Real permiso para que puedan restituirse libremente a sus casas el referido Dn Francisco Sans Miquel y de Monrrodon, y su hijo Dn Ramon, y al goze de las haciendas que tenian en esta Principado al tiempo del intruso dominio, sea mandado se desembarquen sus bienes, y la universal heredad que tenia embargados el Real Fisco en cabeza de dicho Dn Francisco en la presente ciudad y su distrito, partido de Llobregat, Valles, Vique, y otras partes y que se le restituyan assimismo todos los frutos, censos y demas productos desde el dia de la fecha de la expressada Real gracia participada por el Señor Dn Miguel Nuñez de Roxas, que enterado el rey de la buena conducta, valor y zelo con que durante el sitio de San Sebastian y su castillo se portaron en su defensa los expressados Dn Francisco Sans y Dn Ramon su hijo naturales de Cathaluña havia venido usando de su Real Clemencia y atendiendo a que estos sugetos han procurado desempeñar su obligacion en concederles su Real permiso para que puedan restituirse libremente a sus casas y al goze de las haciendas que tenian en este Principado al tiempo del intruso dominio..."²⁶

²¹ Salvador Sanpere i Miquel (1905). Fin de la nació catalana, p. 627.

²² Santiago Albertí (2006), L'onze de setembre, p. 373; Santiago Albertí (1966-1970), Diccionari biogràfic, Vol. IV, Barcelona, Albertí, p. 223-224.

²³ Jesús Mestre Campí (dir.) (1995), Diccionari d'història de Catalunya, 3a ed., Barcelona, 1995, p. 963-964. L'entrada «Francesc Sans de Miquel i de Monrrodon» està signada per les sigles JAS, que corresponen a Joaquim Albareda i Salvadó.

²⁴ Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana, Vol. LIII, (1926-), Bilbao, p. 1427-1428.

²⁵ BC, AMS, Saud. Fol. 131, 13, 1719. Decret i provisió d'aixecament i d'embarquement de béns i alliberament de Francesc i Ramon Sans

²⁶ L'expressió intruso dominio es refereix als anys en què Catalunya va reconèixer l'arxiduc Carles d'Habsburg com a rei d'Espanya (1705-1714).

La data exacta de l'arribada dels Sans a Barcelona ha estat documentada per Antoni Muñoz i Josep Catà, amb una carta que pare i fill van adreçar al marquès de Castel Rodrigo, capità general de Catalunya el desembre de 1719:

“Señor, Con el mas profundo rendimiento y veneracion nos revalidamos mi hijo Dn. Ramon y yo a la gustosa obediencia de V.E. participando a V.E. que en execucion y cumplimiento de la Real gracia y permiso que su Magestad (Dios le guarde) mediante el poderoso patrocinio de V.E. se ha dignado hazernos, salimos de la ciudad de Pamplona el dia 5 del corriente. En ella nos tiene V.E. deseosos de merecer respectivas ordenes y frequentes ocasiones del mayor servicio y agrado de V.E. que obedeceremos con el gusto es de nuestra primera obligacion. Barna. Y Desbre. 9 de 1719. Quedamos con todo Rendimiento a la obediencia de V.E. Sus obligadissimos servidores Dn. Francisco Sans Miquel y de Monrodon Dn. Ramon Sans y de Monrodon”²⁷

A partir d'aquell moment, els Sans es van haver de dedicar a refer el malmès patrimoni i a procurar inserir-se en una societat molt diferent de la que havien conegut, com a vençuts i represaliats, amb escassa categoria social i minvada posició econòmica. Tot i que se'ls havien retornat els béns embargats, la situació no deixava de ser incerta, amb molt poca seguretat per a qui s'havia significat tant a favor de l'Arxiduc. A més, els capitans generals i els corregidors podien decidir amb total arbitrarietat sobre nous embargaments. Van anar renovant l'arrendament de les terres del casal de Mont-rodon cada quatre anys i de les terres i del casal en treien unes 390 lliures l'any.²⁸ Van recuperar una altra propietat a Montcada, a més d'una casa a Barcelona, al carrer dels Banys. Devien tenir seriosos problemes per portar una existència mínimament digna per tirar la família endavant: el pare, Francesc Sans, l'hereu Ramon, un fill eclesiàstic, el Miquel, dues filles petites, Maria Francisca i Teresa, que s'estigueren en un convent durant l'absència forçosa del pare i del germà. L'altre fill de Francesc, Carles, havia marxat a Roma a casa de la seva germana gran Gertrudis, casada amb el marquès de Tassis. Per acabar d'enfonsar la família en la precarietat, el germà del general Sans, Ignasi Sans de Miquel, jurista de prestigi durant el regnat de l'Arxiduc, estigué molt malalt de 1724 a 1726 i els va caldre fer moltes despeses, i fins i tot empenyorar-se per aquest motiu. A Francesc Sans li podien haver arribat notícies d'antics companys d'armes que s'havien exiliat a la cort imperial de Viena després de la pau signada el 1725 entre els dos contendents, l'emperador Carles VI i el rei d'Espanya Felip V, després de vint anys d'enemistats: l'emperador renunciava a tots els seus drets a Espanya, i es posava fi als embargaments i altres represàlies envers els partidaris de la causa austriacista. La realitat, però, evidenciava que la vida quotidiana dels vençuts era difícil i sotmesa sempre a les arbitrarietats de les autoritats borbòniques de torn. Un bon exemple en seria la decisió d'embargar els béns dels residents en terres de l'emperador Carles VI arran de la invasió borbònica de Nàpols en el context de la Guerra de Successió de Polònia,²⁹ quan es va confiscar altra vegada el patrimoni dels Sans-Monrodon perquè el pare era a Viena. La mesura va afectar el fill, Ramon, que se'n va lamentar en un escrit al rei l'any 1735 al·legant que no podien embargar uns béns que ja no pertanyien a Francesc Sans sinó jurídicament a ell mateix, ja que el pare li'n havia fet donació abans de marxar a Viena l'any 1727.³⁰

²⁷ AGS, Secretaria de Guerra, Suplemento, 208. Agraieixo a Antonio Muñoz i a Josep Catà l'accés a aquest document.

²⁸ BC, AMS, Saud Fol. 186, II, 29, 3-5. Documents vans, comptabilitat i ordres de pagament

²⁹ Josep Rafel Carreras i Bulbena (1995), Villarroel, Casanova, Dalmau: Defensors heroics de Barcelona. Barcelona, Barcelonense edicions i Generalitat de Catalunya, p. 112.

³⁰ A. Muñoz González i J. Catà Tur (2005), Repressió borbònica i resistència catalana, p. 277.

El malestar per manca de recursos econòmics i d'absència de vies de millora de la condició social degué portar a l'exili vienès a Francesc Sans, un home al llindar de la vellesa, amb seixanta anys, vidu de Maria de Monrodon, però prou valent per encarar l'única possibilitat d'obtenir una pensió pels serveis prestats a l'emperador. Deixava a l'hereu, Ramon, l'encàrrec de vetllar pels béns que havien aconseguit recuperar i pel benestar de les dues germanes petites, la Maria Francisca, que va fer un bon casament més tard, i la Maria Teresa, la més petita, que va arribar a ser abadessa de Sant Pere de les Puel·les.³¹

Segurament també degué influir la filla gran, Gertrudis de Tassis, que es trobava per aquella època a Viena amb el seu espòs, el marquès italià Josep de Tassis (o Taxis) i el seu fill³² perquè, finalment, el pare es decidís, acompanyat d'un altre fill, Miquel, eclesiàstic i beneficiari de l'altar dels Quatre Sants Màrtirs de Girona, a marxar a la cort imperial per veure si podia aconseguir el reconeixement dels serveis prestats a l'Arxiduc. Abans de marxar, el 29 de juny de 1727, Francesc Sans va fer donació de tots els seus béns a l'hereu, Ramon,³³ i el juliol va emprendre el viatge, via marítima, partint de Palamós cap a Gènova en una embarcació del tipus pincó.³⁴

Cap al final de la seva dilatada vida, Francesc Sans aconseguirà el que havia perseguit durant tant de temps en va quan vivia l'emperador Carles VI, l'antic Arxiduc, mort el 1740: a principis de 1753 és nomenat tinent mariscal d'infanteria per Maria Teresa, filla de Carles VI, reina de Bohèmia i Hongria i emperadriu.³⁵ Sans té ja vuitanta-sis anys i poca salut, per la qual cosa atorga testament militar, escrit de la seva mà el 12 d'octubre de 1753, davant del tinent general auditor de Guerra de S.M. Imperial, Juan Ziegey, instituint hereu universal el seu fill Ramon,³⁶ a qui havia fet donació de béns abans de marxar a l'exili vienès el 1727. La data de defunció de Francesc Sans Miquel i de Monrodon ja es pot documentar: va morir a Viena el 4 de gener de 1757, quan li faltaven només tres mesos per fer noranta anys. Va ser enterrat al cementiri de la parròquia de Maria Auxiliadora (Mariahilfer), que depenia dels Pares Barnabites, i que en les successives reformes de la ciutat de Viena va desaparèixer.³⁷

3. Ramon Sans de Monrodon al Maresme. Entroncament amb Can Sala d'Arenys de Munt

Ramon Sans de Monrodon va néixer al 1697 al casal de Mont-rodon, a Taradell, fill de Francesc Sans de Miquel i de Maria de Monrodon i de Mas, pubilla i hereva única, per mort sobtada del seu germà i renúncia de la seva germana gran, monja.

La seva vida va estar fortament marcada per la Guerra de Successió, especialment pel setge que Barcelona va patir de 1713 a 1714 per part de l'exèrcit borbònic comandat pel duc de Berwick. Ramon hi va lluitar, amb setze anys, com a capità de granaders al Regiment de la Diputació del General a les ordres del seu pare, el coronel i més tard general de batalla Francesc Sans de Miquel i de Monrodon, reconegut partidari de l'arxiduc Carles. Ramon va ser, doncs, un austriacista.

³¹ BC, AMS, Saud. 8º 139-II, 3. 1727-1752. Cartes familiars rebudes per Ramon Sans i de Monrodon.

³² Philippe Lazerme de Regnes (1975-1977), Noblesa catalana: Cavallers y burgesos honrats de Rosselló i Cerdanya, (Paris,) (l'autor), p. 235.

³³ BC, AMS, Saud. Fol.131, 37-38, 1727. Donació universal de Francesc Sans a Ramon Sans.

³⁴ El terme és d'origen italià. Feta la consulta al TERMCAT, Centre de Terminologia, ens han explicat que es pot traduir al català per pinc. Es tracta d'una embarcació de vela semblant al xabec però de línies menys fines, que fou molt emprada a la Mediterrània durant els segles XVIII i XIX.

³⁵ BC, AMS, Saud 8º 139-II. Cartes..., 122-123, de 18 de gener de 1753.

³⁶ BC, AMS, Saud 8º 7. Esborranys de la genealogia de la família Sans. 3. Testaments.

³⁷ Registres de difunts de la Parròquia de Sant Miquel a la qual pertanyien l'església i el cementiri de Mariahilf. Protocol de difunts Litt. F 1757-1772, p. 1. Agraïxo la recerca i la dada a Gerhard Szüty, de Viena.

Després de la desfeta de l'11 de setembre de 1714, Ramon va acompanyar voluntàriament el seu pare, capturat amb engany el 22 de setembre de 1714, juntament amb els militars austríacistes de més responsabilitat, al presidí d'Hondarribia durant cinc anys.

En tornar tots dos a Barcelona a finals de 1719 es dedicaren sobretot a procurar refer el malmès patrimoni. L'any 1727, el pare, Francesc Sans, un cop signada la pau de Viena entre Felip V i l'emperador Carles VI, va decidir marxar a l'exili, a la cort imperial de Viena, acompanyat d'un altre fill seu, Miquel, eclesiàstic, per mirar de cobrar una pensió com a militar d'alta graduació al servei de l'emperador quan aquest aspirava a ser rei d'Espanya. Abans, però, va fer donació de tots els seus béns al seu fill gran i hereu, Ramon Sans, que va assumir la responsabilitat de tenir cura del patrimoni de la casa Sans-Monrodon, de vetllar per les seves germanes petites i, sobretot, de redreçar la malaguanyada economia familiar. El pare li va anar enviant diners sempre que va poder, malgrat les penúries i dificultats que va trobar a la cort vienesa.

El 7 d'agost de l'any 1729 Ramon Sans de Monrodon, sense consultar-ho amb el pare, es va casar amb Maria Francisca de Sala-Alemaný i de Sala-Vivet, nascuda el 1707, filla de Francesc Sala-Alemaný i Santgenís i de Maria Teresa de Sala-Vivet, essent testimonis Jeroni de Claresvalls i de Miquel i Miguel Francisco Duran, notari de Canet, a la parròquia de Sant Martí d'Arenys. Els capitols matrimonials especificaven molt bé les condicions econòmiques respecte dels diners dels que podria disposar el gendre.

Ramon Sans de Monrodon va haver de demanar diners al negociant Joan Costa, de Vic, a qui havia arrendat el castell de Mont-rodon el juliol de 1729, per tal de poder fer front a les despeses del casament. El seu enllaç, tot i ser una bona solució, no ho serà del tot, ja que els pares de Maria Francisca, i molt especialment la mare, exerciran un control sever sobre l'economia de Can Sala, segons es desprèn de la correspondència entre pare i fill Sans.³⁸ Pel pare, exiliat a Viena, serà un motiu de gran alegria anar-se assabentant del naixement dels deu fills de Ramon Sans i Maria Francisca de Sala: la continuïtat de la casa estava ben assegurada, encara que ell no els arribarà a conèixer mai.³⁹

Gairebé segur que el casament de Ramon Sans de Monrodon amb Maria Francisca Sala i Sala havia estat negociat per Jeroni Claresvalls i de Miquel, cosí del pare d'en Ramon, el general Francesc Sans i de Miquel, que ja es trobava a Viena, a l'exili, i per Tiburci Sala Santgenís, eclesiàstic, oncle de Maria Francisca. Aquesta ja havia contret anteriorment matrimoni amb Joan d'Albornós, unió anul·lada la primavera anterior, segons consta en una anotació al Llibre de Matrimonis de l'Arxiu Parroquial d'Arenys de Munt; la causa que en grau d'apel·lació va portar el mateix Tiburci Sala a la Cúria Metropolitana de Tarragona va durar de 1723 a 1728, pel motiu de la poca edat dels contraents.

Maria Francisca va ser la darrera propietària que va portar el cognom Sala: des d'aquell moment els propietaris de Can Sala es diran Sans fins a la mort de Josep Sans i Moran, a finals del segle XIX. Can Sala va significar per a la casa Sans-Monrodon el redreçament que tant ansiosament desitjava el general Sans.

Ramon és un personatge marcat per les convulses situacions que va viure: el pare, militar destacat en el bàndol austríacista, va determinar que l'hereu, forçat per les circumstàncies, seguís la carrera de

³⁸ BC, AMS, Saud 8° 139-II. Cartes..., 50, de 6 de març de 1739, de Ramon Sans al seu pare i al seu germà Miquel. El fet que es trobi entre el plec de cartes que Ramon rebia del seu pare fa pensar que potser no la va arribar a enviar, però és interessant que hi expliqui que no pot tocar més de 500 lliures de la hisenda de la seva dona mentre visqui la seva sogra.

³⁹ Arxiu Parroquial d'Arenys de Munt. Llibres de baptismes diversos.

les armes, una carrera estroncada per la desfeta de 1714. Ramon tenia perfectament assimilat, perquè així li venia inculcat no únicament pels dictats del seu pare sinó també pels llinatges a què pertanyia, el paper d'hereu, la càrrega de responsabilitats que aquesta situació comportava: des de vetllar pels patrimonis de les dues cases fins a tutelar la família, en especial les germanes, en l'absència del pare. No tenim, fins ara, constància de cap escrit on manifestés alguna opinió política, però donades les seves circumstàncies particulars de perdedor, i en el context altament repressiu de la victòria felipista de 1714, més li valia no demostrar cap inclinació suposadament austriacista. Els escrits que hem pogut trobar de Ramon es refereixen tots a l'administració familiar de les hisendes: rebuts, cobrament de censals, reconeixements de deute, factures, plets... Sembla com si Ramon i Maria Francisca haguessin passat la vida pledejant, a més de criar deu fills.

4. La Casa de Sala d'Arenys de Munt

La documentació sobre el llinatge Sala arrenca del segle XIII, en la confirmació a Pere de Sala i descendents de la possessió del mas Sala, dependent del monestir de Sant Pol i en la batllia patrimonial de Canet i més tard en la d'Arenys, cosa que facilità l'expansió econòmica dels Sala juntament amb un augment de la consideració social. Es tractava de pagesos benestants, enriquits amb la tinença de les batllies i l'extensió de les terres del mas Sala. L'ascens social es materialitzarà a cada generació entroncant amb famílies importants del Maresme que faran créixer els recursos i les relacions de la nissaga fins a generar dues branques, els Sala-Alemanys i els Sala-Vivet, que acabaran confluint en acabar el segle XVII, figurant gairebé tots com a mercaders. Seguint l'estudi que Benet Oliva⁴⁰ ha elaborat sobre els Sala des del segle XIV al XVII, es poden resseguir aquestes línies ascendents en la projecció social del llinatge Sala, l'incertada política matrimonial i patrimonial que els portarà, per exemple, a emparentar amb els Tria: Marianna es casarà l'any 1593 amb Pere Antic Tria, hereu de la família que posseïa la batllia natural d'Arenys. I no només al Maresme s'estenia la xarxa de relacions de la família: Argentona, Mataró, Dosrius, Llavanes, Vallgorguina, Badalona però també Vic, Montmeló o Blanes. A cada generació apareixerà el desig de consolidar la posició, com ho fa Francesc Sala i Cabanyes amb el seu segon fill, ja que el primer, Francesc, havia mort sense fills: Bernat Sala (1628-1684) va ser fet hereu pel pare que va fer un fideïcomís perpetu de totes les seves heretats i hisendes. Seguint la tendència tan ben marcada pels seus antecessors, Bernat farà una altre salt cap amunt en l'escala social: es casarà l'any 1646 amb Magdalena Fontanella, amb un dot quantios, però amb una posició social millor encara: era néta d'un jurista i ciutadà honrat, Joan Pere Fontanella, conseller en cap de Barcelona i filla de Josep Fontanella també ciutadà honrat i regent de la Reial Cancelleria, un llinatge vinculat als òrgans de poder del país. El fill, Josep de Sala i Fontanella (1651-1706), que obtindrà el privilegi de noblesa, es casarà l'any 1680 amb Gertrudis Vivet, mentre que les filles contrauran també matrimonis molt adequats. Per exemple, Maria Àngela Sala i Fontanella es casarà l'any 1690, el mateix any en què es casen Francesc Sans i Maria de Monrodon, amb el cònsol holandès Joan Kies, un influent i important mercader establert a Tarragona des d'on controlava l'exportació de vins i aiguardents i que aconseguirà més endavant un privilegi militar de cavaller de Carles II. Posteriorment serà represaliat per Felip V. Cap al 1600 tots els fills consten ja com a mercaders i constituïren la base

⁴⁰ Benet Oliva (2002), *La petita noblesa del Maresme. Tres trajectòries: Des Bosc, Ferrer i Sala (s. XIV-XVII)*, Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana.

de les dues branques Sala, els Sala-Alemanys i els Sala-Vivet, que acabaran confluint en l'esmentada Maria Francisca Sala i Sala, esposa del nostre Ramon Sans. Bernat Sala es casarà (1601) amb Elena Alemany, de Blanes, filla d'un ric mercader, Esteve Alemany Florit, amb un important patrimoni compost per hisendes, censos, cases i altres prebendes a Fogars, Hostalric, Vidreres, Vilablareix, Arenys, Barcelona i evidentment, Blanes on hi quedarà una especial vinculació de la família Sala. En el testament (1621), Esteve Alemany vincularà el seu abundant patrimoni i farà hereu el seu nét Bernat Sala, que haurà d'afegir el cognom Alemany al cognom patern, formant així la branca Sala-Alemanys de Blanes. El fill d'aquest, de nom Francesc, serà el claviari de la construcció de la nova església i del campanar de la parròquia de Sant Martí d'Arenys, encapçalant la representació de la universitat d'Arenys, el que seria avui el consistori, i gaudirà d'una consideració social que anirà augmentant fins arribar l'any 1632, en què el seu hereu Francesc obtindrà privilegi de noblesa amb un decret reial on es destacava la qualitat i l'antiguitat de la casa, ja que va presentar pergamins, possiblement no massa autèntics, que fins els relacionaven amb l'època de Carlemany. Ja abans, vers 1432, havien aconseguit sortir del control del monestir de Sant Pol i començaven a actuar com a senyors alodials establint altres pagesos en les seves terres per tal que els paguessin censos i els retessin homenatge. A l'hereu següent, Francesc Sala-Alemanys (1648-1691), el trobem esmentat com a padri de bateig de Francesc Sans i Miquel l'any 1667, a la parròquia de Santa Maria del Pi de Barcelona, demostrant que existien relacions prou estretes entre les famílies Sans i Sala, cosa que ajuda a entendre la conveniència del matrimoni entre Maria Francisca Sala i Ramon Sans. Aquest Francesc Sala-Alemanys es casarà l'any 1680 amb Maria Santgenís, pubilla hereva d'un ric mercader també en plena ascensió social, ciutadà honrat de Barcelona que s'havia enriquit fent negocis amb els francesos. Aquesta parella va tenir dos fills: Tiburci, eclesiàstic i doctor en lleis, i l'hereu, Francesc, que es casarà l'any 1703 amb la pubilla hereva, i parenta seva, Maria Teresa Sala-Vivet, aconseguint així la reunificació patrimonial de la casa Sala. Francesc Sala-Alemanys Santgenís va morir l'any 1736 a Arenys de Munt, a Can Sala, però va voler ser enterrat a Santa Maria de Blanes, igual que ho voldrà també la seva dona, Maria Teresa Sala-Vivet. Hi ha més pubilles, ja que aquest matrimoni tindrà una única filla, la ja esmentada Maria Francisca Sala-Alemanys i Sala-Vivet, futura esposa de Ramon Sans de Monrodon, que acumularà a les seves mans un patrimoni més que notable, a més de les condicions de noblesa que els avantpassats d'una i altra banda havien anat aconseguint. Els Sala, igual que els Sans, eren de tendència austriacista, un element més que afavorí l'ingrés de Ramon Sans de Monrodon a la família.

5. La primera generació de Sans de Monrodon a Arenys de Munt

El matrimoni Ramon Sans-Maria Francisca Sala va tenir deu fills en vint anys, tres nois i set noies: Ramon, Maria Francisca, Raimonda, Marià, Maria Manuela, Maria Teresa, Maria Magdalena, Gertrudis, Francesc i Antònia, tots nascuts i batejats a Arenys de Munt.⁴¹ Quan els va néixer la darrera filla l'any 1749, Ramon i M. Francisca ja feia un any que eren avis: el fill gran i hereu, Ramon Sans i Sala, casat amb Marianna de Barutell, residents així mateix a Can Sala, havien tingut el seu primer fill i hereu, Bonaventura, l'any anterior (1748). Aquesta situació de família nombrosa va portar a Ramon i M. Francisca a demanar exempció d'impostos l'any 1750, perquè havien de mantenir moltes persones a casa: deu fills més la dona del gran, Marianna de Barutell, i el nét.⁴² Ramon va morir el dia primer de juny de 1754 a Barcelona, on sembla que va viure els darrers anys de la seva vida, "al cap de vall de la Devallada de Santa Eulària en Barcelona", potser per deixar Can Sala de Dalt a mans del que era el seu hereu, en Ramon Sans i Sala, ja casat i pare de família. Va morir abans que el seu pare, Francesc, mort el 1757, tot i que aquest havia de suportar les dures condicions de l'exili vienès. De les cartes del pare es desprèn que Ramon no tenia una salut massa ferma. Maria Francisca, ja vídua de Ramon, es va manifestar molt contrària a l'enviament de diners que els familiars vienesos reclamaven. Ens ho fan creure les cartes que, un cop morts Francesc, el pare, i Ramon, l'hereu, envien Miquel i Carles Sans de Monrodon a la vídua Sans, la seva cunyada, i al nou hereu, el seu nebot Ramon Sans i Sala, reclamant també part de l'herència, ja que diuen que en fer donació dels béns a Ramon l'any 1727, el pare es va reservar mil lliures per llegar-les al morir. Aquest plet el van dur al Marquès de las Minas, Capità General de Catalunya, perquè des de l'Audiència de Barcelona se'ls fes justícia, ja que Miquel es creia amb dret de reclamar el que quedés d'aquestes mil lliures a més de les rendes del benefici dels Quatre Sants Màrtirs de la Catedral de Girona que el seu germà Ramon cobrava com a apoderat i de les quals no li havia enviat a Viena cap quantitat en tots aquests anys. La resposta de la vídua Maria Francisca va ser que no enviaria res i que si volien la seva part de l'herència, que tornessin a Catalunya.⁴³ D'altra banda, Francesc Sans havia atorgat testament militar a favor del seu fill Ramon com a hereu universal el 12 d'octubre de 1753 a Viena, escrit de la seva mà i segellat amb les seves armes, amb firma i segell de Juan Ziegey, tinent general auditor de Guerra de S.M. Imperial: perfectament vàlid, perquè va ser legalitzat pel secretari "del Ministerio Plenipotenciario Español en aquel reino". La realitat era, però, que Francesc Sans estava pràcticament a la misèria i poca cosa tenia per llegar a Viena, per això Miquel insistia en què la cunyada l'hi enviés recursos des de Catalunya. A la mort de Ramon, Maria Francisca va continuar portant amb mà ferma la gestió del patrimoni tant dels Sans com dels Sala fins que va morir a Arenys de Munt el 2 de febrer de 1789: va ser enterrada a la tomba dels Sala a l'església parroquial de Blanes el dia següent, segons les seves últimes voluntats.

6. La segona generació: els Sans de Sala

La nombrosa descendència de Ramon i Maria Francisca va contribuir a consolidar el redreçament de la nissaga Sans dins de la societat del seu temps, primer arrelats a Arenys de Munt i més endavant

⁴¹ APDAM. Llibre de baptismes diversos

⁴² BC, AMS, Saud Fol 131.46. 1750. Privilegi d'exempció d'impostos donat a Ramon Sans i de Mont-rodon i a la seva esposa Maria Francisca Sans i de Sala pels dotze fills i néts que alimenten.

⁴³ BC, AMS, Saud Fol 160. S.XVII-XVIII. Processos i còpies d'actes notariais.

a Barcelona. Ens sembla d'interès reproduir les anotacions dels baptismes dels fills i filles Sans-Sala celebrats a la parròquia de Sant Martí d'Arenys, juntament amb un breu apunt biogràfic.

Ramon-Francisco-Tiburci-Anton-Benet-Paulí-Joan-Fidel de Sans i de Sala, batejat el 24 de juny de 1730 a Arenys de Munt. Els padrins foren Tiburci Sala i Santgenís, oncle de la mare, i Eulàlia Ursaya de Sans, de la ciutat de Barcelona, germana del pare. Ramon, o Ramonet com l'anomena l'avi Francesc a les seves cartes des de Viena, emocionat perquè representa la continuïtat del llinatge, es va casar el 19 de novembre de 1747, a la parròquia de Sant Feliu d'Allela, als disset anys, amb Marianna de Barutell i de Càncer, hereva de Bonaventura de Barutell i d'Asprer, baró d'Oix, Talaixà, Puig-Barutell i Bestracà i de Teresa de Càncer i de Bellver. Ramon Sans i Sala va ser procurador síndic general de l'Ajuntament de Barcelona el 1773 i de nou l'any 1779 per tres anys. Marianna va morir el 29 de novembre de 1763, després d'haver heretat del seu pare per mort del seu germà, i Ramon la va sobreviure fins el desembre de 1791, en què va morir al seu casal de Can Sala de Dalt als seixanta-dos anys: va ser enterrat a la capella del Roser de la parròquia de Sant Martí d'Arenys de Munt, tal com ho havia expressat en el seu testament. Reproduïm, pel seu interès, l'anotació que sobre aquest punt va fer Anton Bellsollell, i que es troba dins de les Memòries de la família Bellsollell (1666-1838) editades per Antoni Simon :

*“Mort de Dn. Ramon Sans fou die 16 desembre de 1791. Die 18 se li dona sepultura davant lo altar del Roser de la nostra iglesia en sepultura propia. Tant las honras com lo enterro fou ab acistensia de tots los preberes sols de esta dalt a la casa a fer-li absolta, ab un temps intempertiu de un vent recio y fort que no jo auriem fet per altre del poble segurament. Posaren dotxe atxas a las onras y lo mateix a l'enterro. En lo temps de sa mort ningun fill tingue, si sols son germa canonge. Dn. Mariano no s'í acosta may en tota sa malaltia que fou molt llarga”*⁴⁴

El germà canonge és en Francesc Sans i Sala, el penúltim dels germans, mentre que la menció de l'absència i la manca de visites al malalt de l'altre germà, Marià, sembla indicar una certa tibantor dins l'àmbit familiar. Marià, precisament, es farà enterrar a Barcelona, lluny d'on va néixer, a la tomba dels Rius, la família de la seva dona.

Maria Francesca-Teresa-Gerònima-Raimunda-Beneta de Sans i de Sala, batejada a Arenys de Munt el 7 de juny de 1731, essent padrins Jeroni Claresvalls i de Miquel, oncle de la mare, de la ciutat de Barcelona i Maria Teresa Sala Vivet, àvia de la nena, de la parròquia de Sant Martí d'Arenys. Va entrar el 1748 al monestir de Sant Pere de les Puel·les, a Barcelona i en va ser abadessa el 7 d'agost de 1786. El seu abadiat, que durà tretze anys, es va caracteritzar per les obres importants que va dur a terme en el monestir, a més de la millora dels subsidis rebuts. Va morir el 25 de març de 1799.

Raymonda-Teresa-Sebastiana-Gaietana-Antònia de Sans i de Sala, batejada a Arenys de Munt el 20 de gener de 1733, essent padrins Fra Joan Valladolid, ermità del Mont Calvari d'Arenys de Vall, natural d'Hostalric. Va ser religiosa benedictina en el mateix monestir, en el de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona, on va ser priora a la mort de la seva germana.

Marià-Francesc-Emmanuel-Simeó-Martí de Sans i de Sala, va ser batejat a Arenys de Munt el 18 de febrer de 1734; el seu padrí, Fra Joan Valladolid, natural d'Hostalric, ermità del Mont Calvari d'Arenys de Vall. Doctor en drets, es presentà per la plaça d'arxiver de l'Arxiu Reial, però no la va obtenir.⁴⁵ Es

⁴⁴ Antoni Simon. *Pagesos, capellans i industrials de la marina de Selva: memòries i diaris personals de la Catalunya moderna*. Barcelona: Curial, 1993. (Biblioteca Torres Amat;11), pp. 134-135.

⁴⁵ Jaume Riera. "El personal de l'Arxiu Reial de Barcelona durant el segle XVIII", a *Bulletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 9, 1998, p. 95.

va casar amb Maria Teresa de Rius i de Vega, hereva de Francesc de Rius i de Ninot i de Narcisa de Vega i de Pons. Membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, ingressat l'1 de febrer de 1758, hi consta com a "supernumerari, juriconsult del Consell del rei".⁴⁶ Va tenir tres fills: Maria Teresa, nascuda a Blanes el 1763, es casà amb Jean-Ferdinand de Blende, comandant de les Guàrdies Valones del rei d'Espanya i morí el 1831 sense descendència; el segon fill de Marià, Ramon Ignasi Sans, fou canonge de la catedral de Barcelona, mort al 1822; el tercer fill, de nom Narcís, va néixer a Caldes de Montbui el 1770 i es casà amb la seva cosina germana Lluïsa de Bette i Sans, filla de François de Bette i de Gertrudis Sans i de Sala. Marià Sans i de Sala va morir el 23 d'abril de 1801 i va demanar ser enterrat a la tomba dels Rius a la capella de Santa Caterina, de Barcelona.

Maria Manuela-Gaietana-Paula de Sans i de Sala, batejada a Arenys de Munt el 15 de juliol de 1736; el seu padrí, Fra Joan Valladolid, natural d'Hostalric, ermità de la Mare de Déu de la Serra de Ramió. Es va casar el 24 de juny de 1755 amb Pierre de Kessel, primer lloctinent del Regiment de Guàrdies Valones del Rei d'Espanya, un cos especial d'infanteria del domini espanyol a Flandes que Felip V organitzà a Espanya amb militars originaris de Flandes.

Maria Teresa-Magdalena de Sans i de Sala, batejada a Arenys de Munt el 6 d'octubre de 1738; els seus padrins van ser els seus germans més grans Ramon i Maria Francisca. Va entrar a l'orde de Sant Joan de Jerusalem al monestir d'Alguaire l'any 1755 i el va abandonar nou anys més tard per casar-se amb Ramon de Dalmases i de Terré amb qui va tenir un fill, Marià Joaquim de Dalmases i Sans.

Maria Magdalena-Esperança de Sans i de Sala, batejada a Arenys de Munt el 19 de desembre de 1740, va ser també apadrinada pels seus germans més grans Marià i Maria Francisca. També admesa al monestir d'Alguaire, que va deixar el setembre de 1768 per casar-se amb Isidro de Peralta y de Adalid, brigadier dels exèrcits del Rei d'Espanya, d'una família originària de Granada, governador de Tarifa, i després de l'illa de Santo Domingo. Van tenir vuit fills. En l'expedient d'un d'ells, Joaquín María Peralta y Sans, per ser admès a l'Orden de Carlos III, l'expedient 1817 aprovat el 30 de juny de 1821, hi consta que venia de bona família de Granada per part del pare Isidro Peralta i per part de la mare Magdalena Sans hi consta una "Certificación de 18 de julio de 1817 del Ayuntamiento de Arenys de que las familias Sans y Sala jamás han pagado contribución personal, pues siempre han tenido prerrogativas de su antigua nobleza y que han sido los más distinguidos y condecorados de esta villa"

Gertrudis-Crecència-Escolàstica de Sans i de Sala, batejada a Arenys de Munt el 7 de juny de 1743, essent el padrí Fra Joan Bassa, ermità de la capella del Sant Cristo del Mont Calvari d'Arenys de Vall. Es va casar amb el coronel François de Bette i Tasso, baró del Sant Imperi, capità de les Guàrdies Valones del Rei d'Espanya, nat a València. Va morir el 18 d'abril de 1828 a Barcelona i va ser enterrada a l'església de Sant Martí d'Arenys de Munt.

Francesc-Salvador-Joan de Sans i de Sala, batejat el 25 de novembre de 1745, tenint com a padrí Fra Joan Bassa, ermità de la capella del Sant Cristo del Mont Calvari d'Arenys de Vall. Cal destacar a l'anotació del bateig que, en esmentar els pares, Ramon Sans i de Monrodon i Francisca Sans i Sala indica "de la parròquia de Santa Maria del Pi de la ciutat de Barcelona", la qual cosa potser indica que la família vivia a Barcelona tot i que van voler que el bateig es fes a Arenys de Munt, com els altres. Home de temperament enèrgic, es va consagrar a l'Església. Després d'un doctorat en dret canònic i dret civil, va ser canonge de la catedral de Barcelona, vicari general i oficial de la diòcesi de Barcelona.

⁴⁶ Mireia Campabadal. *La Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona en el segle XVIII: l'interès per la història, la llengua i la literatura*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 2006.p. 28.

El 1778 va presidir el trasllat de les despulles del seu avantpassat Lluís Sans i de Còdol, bisbe de Solsona i de Barcelona (1612-1620) de la capella de Sant Climent a la de Sant Oleguer, dins de la catedral de Barcelona. L'any 1779 la seva mare, Maria Francesca de Sans Sala, presenta la col·lació del benefici de l'altar dels Quatre Sants Màrtirs de la catedral de Girona, vacant per mort de Carles Sans de Monrodon, a favor del seu fill Francesc. Es va enfrontar de manera decidida i valenta a les autoritats militars franceses durant l'ocupació napoleònica, fet que li va suposar l'exili:

“El motiu d'aquest exili fou que davant del segon setge de Barcelona, que havia començat el primer de febrer d'aquell any, el baró d'Habert, encarregat pel mariscal Suchet de defensar la plaça va prendre les precaucions oportunes perquè la població no és confabulés amb els assetjats. Per això va donar “licència per sortir de Barcelona”, és a dir, desterrament, s Francesc Sans i Sala, responsable de la diòcesi després de l'èxode del bisbe Pau Sitjar que havia fugit a Mallorca el 30 de juliol de 1808.”⁴⁷

De la rellevància que va tenir el canonge Francesc Sans en pot donar testimoni el fet que la seva figura fos representada en una vidriera de la catedral de Barcelona juntament amb figures sagrades com ara Santa Eulàlia o Sant Sever o personatges històrics de Catalunya, com explica Sílvia Cañellas.⁴⁸ Va morir el 1823 i fou enterrat el 6 de febrer a la catedral de Barcelona.

Antònia-Josepha-Emanuela, batejada el 3 de setembre de 1749, tingué com a padrins el seu germà gran Ramon i l'esposa d'aquest, Marianna Barutell, per tant, la seva cunyada, que havien estat pares l'any anterior. Va ser monja del Reial Monestir de Valldonzella, a Barcelona.

7. La tercera generació: els Sans de Barutell

Pel que fa els fills de Ramon Sans i Sala i de Marianna de Barutell i de Càncer, només seran batejats a l'església de Sant Martí l'hereu Bonaventura, Maria i Josep Anton.⁴⁹ Bonaventura-Ramon-Domingo, va ser batejat el 24 d'agost de 1748, essent padrins el seu oncle Bonaventura Barutell i de Bestracà i la seva tia Maria Francisca Sans i Sala. Es va casar amb Maria Teresa de Gregorio i Paternó, néta de Leopoldo de Gregorio, marquès de Esquilache. Bonaventura va ser l'hereu de Can Sala, i de tots els béns del seu pare, a més de ser, per part de la seva mare, senyor d'Oix, de Talaixà, Bestracà, Mompol, Terrassola (a Solsona) i del casal-castell de Montrodon. No obstant tant de patrimoni, va viure i va morir, als 58 anys, a Can Sala de Dalt. Pel seu interès des del punt de vista mèdic, volem citar aquí la versió de la seva malaltia i mort explicada per Anton Bellsollell a les seves memòries, editades per Antoni Simon:

“Òbit de Dn. Bonaventura Sans fou die 5 octubre 1806 en sa casa de esta vila. Die 7 se li donà sepultura en lo altar del Roser, tomba pròpia de la casa, en qual se enterrà també Dn. Ramon , son pare. Acistí al funeral tota la comunitat d'Arenys de Vall i sis religiosos caputxins; posaren deu atxas y deu ciris. Morí de hun mal que so saberen determinar los cirurgians qual era, ni si era cranch ni carbuncle, però digueren que era

⁴⁷ Antoni Moliner (2010), La guerra del Francès a Catalunya segons el diari de Raimon Ferrer, Bellaterra, UAB. Servei de Publicacions, p. 24.

⁴⁸ Sílvia Cañellas (1998-1999), «El taller de vidrieres dels Rigalt i la catedral de Barcelona (1892-1913)», a Miscel·lània en homenatge a Joan Ainaud de Lasarte, Barcelona, Museu Nacional d'Art de Catalunya, v.2, p. 203, nota p. 208.

⁴⁹ APADM. Llibre de baptismes diversos.

un vasper malignant. Lo cert és que se li podrí mitja esquena, li traqueren molta carn perduda, de manera que la llaga era, segons tots los que la veren, com la copa de hun sombrero, que causava horror, después se anà inflant y se li reventava luego y tot era suchs corromputs. Déu nos libre de mals no coneguts al principi per aplicar-i los deguts remeis. A principi de tot pensava ell y lo cirurgià que era hun flonco, y per tal lo tractàvan, però ell feya la brexa per fondo. Lo cert és que, de no res, li causà la mort, patint lo que Déu sap."

Maria-Joana-Gertrudis fou batejada el 6 de desembre de 1753 i el seu padrí fou Fra Joan Bassa, ermità de la capella del Sant Cristo del Mont Calvari d'Arenys de Vall. Va ser religiosa al monestir de Caputxines de Barcelona.

Josep Anton-Marià-Benet, fou batejat el 22 de juliol de 1761, quan ja havien mort el seu avi patern Ramon Sans de Monrodon i els seus avis materns, Bonaventura Barutell i d'Asprer i Maria Teresa de Càncer. El seu padrí també serà Fra. Joan Bassa, ermità de la capella del Sant Cristo del Mont Calvari d'Arenys de Vall. Va entrar al Regiment de Guàrdies Espanyoles de Barcelona el 1779, als Granaders el 1789 i al final de la campanya d'Oran va ser segon tinent, l'agost de 1791. Quan Espanya va decidir envair el Rosselló fou destinat al regiment de Caçadors del duc d'Osuna i prengué part en la majoria de combats d'aquesta campanya, fins caure presoner dels francesos. Finalment va poder ser alliberat i va continuar a lluitar juntament amb el comte de La Unión contra els revolucionaris. Va passar bastants anys destinat a Andalusia: bloqueig sense resultats a Gibraltar, membre de l'Estat Major a Màlaga, prengué part a la batalla de Bailén el 22 de juliol de 1808. Ja ascendit a coronel es mostrà com a hàbil estratega en el difícil territori de Sierra Morena, avançant cap a Almeria i La Mancha, i tingué ocasió de col·laborar estretament amb el general O'Donell, infligint pèrdues considerables a l'enemic durant l'any 1811. El 1813 és enviat a Catalunya i fou un dels primers en entrar a Tarragona. Més tard, va afavorir l'evacuació definitiva de Tortosa el 13 de març, aniquilant la resistència de nuclis imperials a Tivenys i Xerta. Després de ser enviat a Navarra per fer-se càrrec d'importants missions, Ferran VII el reconeix el 16 d'octubre de 1816 com a mariscal de camp amb efectes retroactius datats al 27 d'abril de 1815. Va tornar a Barcelona condecorat amb la gran creu de l'ordre de San Hermenegildo, cavaller de San Fernando, a més de titular de moltes altres condecoracions obtingudes en les accions de guerra reconeixent el seu valor i la seva intel·ligència. L'11 de novembre de 1817 el general Castaños el crida per formar part del Consell de Guerra del Principat de Catalunya. Va dedicar la resta de la seva vida a les matemàtiques i va morir a Saragossa, el 16 de març de 1830, als seixanta-nou anys. Va romandre solter i va fer testament a favor dels seus nebots.

Els altres fills, Maria Antònia, Joan i Ramon no consten com a batejats a la parròquia de Sant Martí d'Arenys de Munt.

Maria Antònia Sans de Barutell es va fer religiosa del Cister el 12 de maig de 1766 al monestir de Valldonzella En va ser abadessa el 1794 en uns moments de grans tribulacions per al monestir, provocades indirectament per la persecució de religioses a França a causa de la Revolució de 1789. Poc després, les ocupacions napoleòniques perjudicaren notablement el monestir, que fou enderrocat per ordre del general francès Mathieu el 7 de març de 1814, després de nombrosos atacs. L'abadessa Maria Antònia Sans i la seva comunitat es van refugiar al convent de les Franciscanes de Mataró. El 1816 tornen a Barcelona vivint en cases modestes atenent una capella que va beneir el canonge

Ramon Sans i Rius, el seu cosí germà. Va morir el 3 de març de 1830, als seixanta-quatre anys, sense haver pogut veure acabada la reconstrucció del seu monestir començada quatre anys abans.

Joan Baptista-Salvador-Benet Sans de Barutell va néixer a Barcelona el 4 de març de 1756 i fou batejat a l'església del Pi. Molt dotat per als estudis, amb un gran domini del llatí, estudià primer al Seminari Episcopal de Barcelona i més tard a la Universitat de Cervera, on estudià filosofia, humanitats i s'hi doctorà en lleis. Més tard va anar a l'Escola Naval de Cartagena, obtenint el febrer de 1783 el grau de brigadier de Guàrdies Marines i participant en accions de guerra com el setge a Orà (1790) o l'expedició a Toulon (1793). Per la seva formació humanista li foren confiats els arxius de la Marina de Cartagena i més tard treballà a l'Archivo General de Simancas, on va ser nomenat "oficial de la direcció general de la real armada". El 1808 era oficial de l'Almirantat. Segons el seu amic Fèlix Torres Amat, va dur a terme un excel·lent treball en els arxius espanyols, sovint a expenses del seu patrimoni, i a causa de la seva integritat i honradesa, a més de les circumstàncies del país, acabà en una situació econòmica penosa per a ell i per a la seva família quan va retornar a Barcelona el 1812. El juliol de 1795 s'havia casat amb Maria Joaquina Anton y Chereguini, amb qui va tenir tres fills, Ramon, Marianna i Teresa Sans Anton. Va pertànyer a la Real Academia de la Historia, a més de la de Bones Lletres i Ciències de Barcelona, i fou comissionat per investigar sobre la marina aragonesa en els fons de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Es va relacionar amb acadèmics estrangers que admiraven la seva erudició. Va ser proposat com a bibliotecari de la Universitat de Barcelona el 1822, però la complicada situació política va impedir el seu nomenament. Morí el mes de novembre del mateix any 1822, als seixanta-sis anys. Entre moltes de les seves publicacions dedicades a la història i informes cal destacar, per la seva relació amb la historiografia catalana, *la Memoria sobre el incierto origen de las barras de Aragón, antiguo blason del condado de Barcelona, en que se demuestra ser falso haberlas concedido el emperador Carlos Calvo, rey de Francia, al conde Wilfredo II, llamado el Velloso*,⁵⁰ que va llegir en junta ordinària de la Real Academia de la Historia el 17 de juliol de 1812.

Ramon Sans de Barutell, batejat a Alella el 5 de setembre de 1762. De jove va vestir l'hàbit de cavaller de l'Orde de Sant Joan de Jerusalem. Ingressà a la Marina Reial com a alferes de fragata, com el seu germà Joan. Destinat a Cartagena, participà a la campanya de Catalunya i el Rosselló en la guerra contra la França revolucionària (1793-1795) defensant la badia de Roses. Abandonà la Marina, desenganyat, i entrà a les Guàrdies Valones del rei d'Espanya l'any 1797, on acabà la seva carrera el 1804, amb el grau de tinent coronel. Tornà a Barcelona, s'incorporà a la Reial Acadèmia de Bones Lletres i va col·laborar amb el seu germà Joan i altres acadèmics en el projecte d'elaborar una història civil i política de Catalunya. Al 1806 es va convertir en regidor supernumerari de l'Ajuntament de Barcelona. Elegit diputat el febrer de 1810 en una elecció feta a Manresa, a causa de l'ocupació francesa de Barcelona, va arribar a prendre part als inicis de les Corts de Cádiz: les dues primeres setmanes de sessions es va mostrar partidari que fossin públiques com a representat de l'Ajuntament de Barcelona fins que va morir a causa d'una epidèmia de febre groga el novembre de 1810, als quaranta-vuit anys, a l'illa de León (Cádiz).⁵¹

⁵⁰ Juan Sans y de Baturell (1822), *Memoria sobre el incierto origen de las barras de Aragón, antiguo blason....* Separata de Memorias de la Real Academia de la Historia, v. VII, Madrid, Imprenta de I. Sancho, p. 204-235.

⁵¹ Jordi Roca Vernet (2010), *Diccionario biográfico de parlamentarios españoles: 1810-1814*, Madrid, Cortes Generales.

8. La fi dels Sans a Can Sala de Dalt

L'hereu de Bonaventura Sans de Barutell, Bonaventura Sans de Gregorio, també va tenir rang militar: tinent del regiment dels húsars espanyols, no en va el seu avi matern, José de Gregorio y Mauro, marquès de Vallesantoro, havia estat capità general del regne d'Aragó i president de la Reial Audiència. Va morir oficialment solter però va reconèixer un fill natural que va tenir amb Juliana de Morán, Josep Garcia Morán, que més tard serà reconegut passant a ser Josep Sans de Morán, advocat, que heretarà tot l'extensíssim patrimoni del seu pare,⁵² que mor el 1868. Es casarà dues vegades, amb una cosina, Joana Mercè de Gregorio, i més tard amb una molt jove Maria Dolors de Venero i Sisteré, filla d'Antonio Venero de Valera, administrador de les rendes estancades del Principat de Catalunya, com ara salines, argent viu, pólvora, paper timbrat, plom, tabac, sofre.⁵³ Amb cap de les dues esposes va tenir descendència Josep Sans de Morán, que va morir el dia de Sant Martí a Arenys de Munt el 1884 als seixanta-cinc anys. Segons la partida de defunció de la parròquia era natural de Vic; dos dies després, el seu cadàver fou traslladat a Barcelona i "no recibió ningún sacramento por ser imprevista su muerte". Segons l'acta del jutjat el metge Andreu Pons, que va certificar la seva mort, diu que va ser conseqüència "de una lesió orgànica de corazón".⁵⁴ Fou l'últim Sans. La seva vídua va gaudir de l'usdefruit de les nombroses propietats dels Sans, impedit heretar a tots els descendents de Maria Lluïsa de Sans i de Gregorio, germana gran de Bonaventura, casada amb el marquès de Gironella. Mercès a les rendes i a la posició, Dolors de Venero va sol·licitar amb caràcter personal el 20 de juny de 1910 el títol pontifici de comtessa de Llúvia⁵⁵ i va anar comprant als hereus legítims l'extens patrimoni que havia estat del seu marit. Quan ella va morir, Can Sala de Dalt va passar als seus parents Font de Venero i als seus descendents.⁵⁶

9. Conclusió

Durant gairebé dos segles el llinatge Sans no només va sobreviure a Can Sala, d'Arenys de Munt, sinó que va tornar a adquirir el prestigi social que la deriva austriacista i la conseqüent derrota i exili de Francesc Sans de Miquel i de Monrodon semblaven haver anorreat. Ramon Sans de Monrodon, fill i hereu seu, no va mostrar, en la seva vida de terratinent afincat primer a Arenys de Munt i més endavant a Barcelona, cap indici d'austriacisme persistent. La seva participació, de ben jove, al setge de Barcelona i el posterior captiveri a Hondarribia durant cinc anys el deurien deixar escarmentat. Les notícies de la situació a Viena del seu pare exiliat, en condicions penoses, també ajudarien potser, a no sentir cap devoció pels Habsburg, que havien abandonat la seva causa. Entre els seus descendents, molts d'ells eclesiàstics, gent de lleis i polítics, hi destaquen molt especialment bastants militars al servei dels Borbons, ja definitivament instal·lats al tron d'Espanya, que no sembla que haguessin tingut cap problema per ser descendents d'un significat austriacista. Conseqüències d'una postguerra dura, que porta a acomodacions difícils d'entendre des de la distància del temps, però segurament explicables en el seu propi context.

⁵² BC, AMS, Saud. Fol 112/41

⁵³ BC, AMS, Saud. Fol 175

⁵⁴ Agraïxo aquestes dades a Gaspar Casals.

⁵⁵ M. Teresa Fernández-Mota de Cifuentes (1984), Relación de títulos nobiliarios vacantes y principales documentos que contiene cada expediente que de los mismos se conserva en el archivo del Ministerio de Justicia, 2a ed., Madrid, Instituto Salazar y Castro, Hidalguía, p. 211.

⁵⁶ Agraïxo aquestes dades a Antonio de Febrer Bertran, marquès de Saudín.

10. Bibliografia

No hem inclòs totes les obres que tracten en general sobre la Guerra de Successió, ja que la bibliografia sobre el tema és molt extensa. Hem seleccionat aquelles que hem utilitzat per al treball o més properes als personatges biografiats.

- Albareda, Joaquim (2010). La guerra de Sucesión de España (1700-1714). Barcelona: Crítica.
- Albertí, Santiago (1960-1977), Diccionari biogràfic. Barcelona: Albertí. 4 v.
- (1977). L'onze de setembre. Barcelona: Albertí.
- Alcoberro, Agustí (2002). L'exili austriacista (1713-1747). Barcelona: Fundació Noguera. 2 v. (Textos i documents; 35-36).
- Alcoberro, Agustí (dir.) (2066). Catalunya durant la Guerra de Successió. Barcelona: Ara Llibres. 3 v.
- Castellví, Francisco de (1997-2022). Narraciones históricas. Madrid: Ed. de Josep M. Mundet i Gifre y José M. Alsina; Fundación Francisco Elías de Tejada y Erasmo Pércopo.4 v.
- Hernández Cardona, Francesc Xavier (2001). Història militar de Catalunya: aproximació didàctica. Vol. 3 : La defensa de la terra. Barcelona: Rafael Dalmau.
- Lazerme de Regnes, Philippe (1975-1977). Noblesa catalana: cavallers y burgesos honrats de Rosselló i Cerdanya. [Paris: l'autor]. 3 v.
- Muñoz, Antonio; Catà, Josep (2005). Repressió borbònica i resistència catalana (1714-1736). [Barcelona]: Muñoz-Catà Editors.
- Oliva, Benet (2002). La petita noblesa del Maresme. Tres trajectòries: Des Bosc, Ferrer i Sala (s. XIV-XVII). Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana.
- Pladevall i Font, Antoni (2001). Mont-rodon: Passat i present d'un gran llinatge i d'un casal osonenc. Vic: Diac.
- (2009). Francesc Sans Miquel i de Mont-rodon: Pubill de Mont-rodon i general austriacista. Vic: Diac.
- Sanpere i Miquel, Salvador (1905). Fin de la nació catalana. Barcelona: L'Avenç.
- Simon i Tarrés, Antoni (1993). Pagesos, capellans i industrials de la marina de Selva: Memòries i diaris personals de la Catalunya moderna. Barcelona: Curial.
- Torras i Ribé, Josep M. (2005). Felip V contra Catalunya: Testimonis d'una repressió sistemàtica (1713-1715). Barcelona: Rafael Dalmau (Bofarull; 8).
- Voltes Bou, Pedro (1963). Barcelona durante el gobierno del Archiduque Carlos de Austria (1705-1714). Barcelona: Instituto Municipal de Historia. 3 v.

11. Fonts

- Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
- Arxiu Parroquial d'Arenys de Munt
- Biblioteca de Catalunya. Unitat Bibliogràfica. Arxiu Marquès de Saudín